

TECHNIKA JĄDROWA	N O R M A B R A N Ź O W A	BN-79
	Urządzenia elektroniczne dla techniki jądrowej	3413-09
	Radiometry noszone	Zamiast BN-74/3413-09
	Ogólne wymagania i metody badań	Grupa katalogowa 1821

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są ogólne wymagania i metody badań obejmujące radiometry noszone stosowane w technice ochrony przed promieniowaniem jonizującym.

1.2. Zakres stosowania normy. Norma dotyczy urządzeń elektronicznych dla techniki jądrowej (mierników, sygnalizatorów i wskaźników) umożliwiających wykonywanie pomiarów promieniowania jonizującego w czasie ich noszenia, zawierających co najmniej jeden detektor promieniowania i blok elektroniczny (z odpowiednim elementem wskazującym lub sygnalizującym), połączonych ze sobą sztywno, elastycznie (np. przewodem) lub wspólną obudową.

Norma nie dotyczy urządzeń przenośnych oraz dawkomierzy osobistych.

1.3. Określenia — wg PN-75/J-01003.09.

2. PODZIAŁ

2.1. Zasada podziału. Radiometry noszone ze względu na charakter informacji wyjściowej dzieli się na typy, ze względu na przeznaczenie — na rodzaje, ze względu na rodzaj promieniowania — na odmiany i ze względu na przystosowanie do określonych warunków klimatycznych, mechanicznych lub specjalnych wymagań użytkownika — na wykonania.

2.2. Typy

- a) mierniki,
- b) sygnalizatory,
- c) wskaźniki.

2.3. Rodzaje

2.3.1. Mierniki do pomiaru:

- a) dawki pochłoniętej,
- b) mocy dawki pochłoniętej,
- c) dawki ekspozycyjnej,
- d) natężenia promieniowania,
- e) aktywności źródła promieniotwórczego,
- f) masowej aktywności właściwej źródła promieniotwórczego,
- g) stężenia promieniotwórczego gazów (radiometry gazów),

h) stężenia promieniotwórczego aerozoli (radiometry aerozoli),

j) stężenia promieniotwórczego cieczy (radiometry cieczy),

k) radioaktywnych skażeń powierzchni (radiometry skażeń powierzchniowych),

l) strumienia i gęstości strumienia,

m) o funkcjach kombinowanych.

2.3.2. Sygnalizatory

a) przekroczenia dawki lub mocy dawki promieniowania,

b) przekroczenia poziomu aktywności,

c) przekroczenia strumienia lub gęstości strumienia,

d) o funkcjach kombinowanych.

2.3.3. Wskaźniki

a) dawki promieniowania,

b) poziomu aktywności,

c) strumienia lub gęstości strumienia,

d) o funkcjach kombinowanych.

2.4. Odmiany

a) dla promieniowania alfa,

b) dla promieniowania beta,

c) dla promieniowania gamma,

d) dla promieniowania rentgenowskiego,

e) dla promieniowania neutronowego,

f) dla cząstek ciężkich,

g) dla promieniowania mieszanego.

2.5. Wykonania — wg wymagań użytkownika.

3. WYMAGANIA

3.1. Dokładność przyrządów

3.1.1. Postanowienia ogólne. Dokładność przyrządów (z wyłączeniem wskaźników) należy określać wielkością uchybu podstawowego i uchybów dodatkowych.

3.1.2. Uchyb podstawowy w warunkach normalnych określonych w tabl. 1. odniesiony do całej skali przyrządu (podzakresu) z zachowaniem 95 % prawdopodobieństwa, powinien zawierać się w granicach wartości podanych w tabl. 2.

Zgłoszona przez Instytut Badań Jądrowych
Ustanowiona przez Ministra Energetyki i Energii Atomowej dnia 5 listopada 1979 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 marca 1980 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 3/1980 poz. 17)

Tablica 1. Warunki normalne

Lp.	Nazwa parametru	Wartość parametru	Zakres dopuszczalnego odchylenia	Przyrządy wg rozdz. 2
1	2	3	4	5
1	Temperatura otaczającego środowiska	20 °C	18 do 22 °C	wszystkie
2	Wilgotność względna powietrza	65 %	55 do 75 %	
3	Ciśnienie powietrza	101,3 kPa	86 do 106 kPa	
4	Czas nagrzewania	15 min	nie mniej niż 15 min	
5	Położenie przyrządu	normalne położenie pracy	±10°	
6	Napięcie zasilania	normalny stan naładowania baterii	—	
7	Zewnętrzne pole elektromagnetyczne	małe (mniejsze od minimalnego, powodującego zmianę wskazań)	—	
8	Zewnętrzna indukcja magnetyczna	mniejsza od podwójnej wartości indukcji magnetycznej Ziemi	—	
9	Tło promieniowania gamma	mniej niż 2,148 nA/kg	mniej niż 3,580 nA/kg	
10	Skażenie promieniotwórcze	małe	mniejsze od najmniejszego zauważalnego	
11	Energia promieniowania gamma	promieniowanie gamma ⁶⁰ Co, lub ¹³⁷ Cs, promieniowanie gamma ²²⁶ Ra, ⁹⁰ Sr + ⁹⁰ Y promieniowanie X ²⁴¹ Am, promieniowanie lamp rentgenowskich ¹⁾	—	odmiany dla promieniowania gamma i rentgenowskiego
12	Kierunek padania promieniowania	wg zaleceń producenta (lub przy ich braku) kierunek największej czułości	kierunek kalibracji ±10	wszystkie
13	Energia neutronów	widmo energii neutronów emitowanych przez źródło Pu-Be	—	odmiany dla promieniowania neutronowego
14	Gaz radioaktywny	gaz odpowiadający przeznaczeniu (rodzajowi przyrządu ²⁾)	—	radiometry gazów
15	Energia promieniowania beta	promieniowanie ²⁰⁴ Tl, promieniowanie ⁹⁹ Te lub ¹⁴⁷ Pm, ⁴⁵ Ca promieniowanie ⁹⁰ Sr + ⁹⁰ Y	—	odmiany dla promieniowania beta
16	Energia promieniowania alfa	promieniowanie ²³⁹ Pu lub ²⁴¹ Am	—	odmiany dla promieniowania alfa

1) Dopuszcza się stosowanie lamp rentgenowskich o energii promieniowania np. 69 j 95 fJ (43 i 59 keV).
2) Dla przyrządów do gazów alfa promieniotwórczych — ²²²Rn, dla przyrządów do pomiarów trytu — ³H, dla przyrządów do innych gazów beta-promieniotwórczych — ⁸⁵Kr lub inny gaz zgodny z przeznaczeniem przyrządu.

Tablica 2. Dopuszczalne wartości uchybu podstawowego

Lp.	Nazwa	Dopuszczalna wartość	Przyrządy wg rozdz. 2
1	2	3	4
1	Uchyb podstawowy	+5 % wartości końcowej zakresu pomiarowego (klasa 1)	mierniki wysokiej dokładności
		+10 % wartości końcowej zakresu pomiarowego ¹⁾ (klasa 2)	mierniki zwykłej dokładności
		+15 % wartości końcowej zakresu pomiarowego ¹⁾	mierniki niskiej dokładności
		+20 % wartości nominalnej progu sygnalizacji (klasa 2)	sygnalizatory wysokiej dokładności
		+40 % wartości nominalnej progu sygnalizacji	sygnalizatory zwykłej dokładności
2	Statystyczne fluktuacje przy prawdopodobieństwie nie mniejszym niż 95 %	$\frac{\sigma^2}{\bar{x}}$ 10 %	mierniki wysokiej dokładności
		$\frac{\sigma^2}{\bar{x}}$ 20 %	mierniki zwykłej dokładności, pozostałe przyrządy wysokiej dokładności

cd. tabl. 2.

Lp.	Nazwa	Dopuszczalna wartość	Przyrządy wg rozdz. 2
1	2	3	4
3	Płynięcie zera	nie więcej niż 2 % pełnej wartości skali w ciągu 4 h	wszystkie mierniki
¹⁾ Kryterium nie dotyczy skali nieliniowej. ²⁾ $\frac{\sigma}{\bar{x}} = \sqrt{\frac{\sum (x_n - \bar{x})^2}{n \bar{x}}}$ gdzie: x_n — wynik kolejnego pomiaru, $\bar{x}$ — średnia arytmetyczna wyników.			

3.1.3. Uchyby dodatkowe, powstałe w wyniku zaistnienia warunków różnych od normalnych (tabl. 1), powinny zawierać się w granicach podanych w tabl. 3.

Tablica 3. Dopuszczalne wartości uchybów dodatkowych

Lp.	Czynniki wpływające		Maksymalne, dopuszczalne odchylenie od wskazań w warunkach normalnych, %	Przyrządy wg rozdz. 2
	Nazwa	Przedział zmian ¹⁾		
1	2	3	4	5
1	Temperatura otaczającego środowiska	5 do 40 °C -10 do 55 °C -25 do 70 °C	±10 ±20 ±30	mierniki i sygnalizatory
2	Wilgotność względna powietrza	93 ⁺² ₋₃ % przy 40 ±2 °C	±10	mierniki i sygnalizatory
3	Czas nagrzewania, min	1 3	±25 ±10	mierniki i sygnalizatory
4	Położenie przyrządu	±30° kąтового odchylenia od położenia normalnego	±10	mierniki i sygnalizatory
5	Napięcie zasilania	po 25 h pracy ciągłej lub 40 przerywanej (1 h pracy i 3 h przerwy)	±10	mierniki z wyłączeniem gazów (aerozoli i cieczy) i sygnalizatory
6	Tło obcego (nie mierzonego) rodzaju promieniowania	promieniowanie gamma 71,6 pA/kg	±25 wskazanie równoważne 10 mrem/h promieniowania neutronowego	mierniki w odmianach dla promieniowania alfa i neutronowego
		promieniowanie beta (⁹⁰ Sr + ⁹⁰ Y) 0,37 · 10 ¹⁰ Bq w odległości 5 cm	±25	mierniki w odmianie dla promieniowania gamma
7	Kierunek padania promieniowania	0 do 45° 45 do 90° od położenia 0 do 30° kalibracji	±20 ±50 ±20	mierniki
8	Energia promieniowania	8,11 fJ do 0,48 pJ (0,05 do 3 MeV) promieniowania gamma lub rentgenowskiego	±25	radiometry w odmianach dla promieniowania gamma i rentgenowskiego — wysokiej dokładności
			±40	mierniki w odmianach dla promieniowania gamma i rentgenowskiego — zwykłej dokładności
		48 fJ do 0,8 pJ (0,3 do 0,5 MeV) promieniowania gamma lub rentgenowskiego	±15	mierniki w odmianach dla promieniowania gamma i rentgenowskiego — wysokiej dokładności
			±25	wszystkie w odmianach dla promieniowania gamma i rentgenowskiego — zwykłej dokładności

cd. tabl. 3

Lp.	Czynniki wpływające		Maksymalne, dopuszczalne odchylenie od wskazań w warunkach normalnych, %	Przyrządy wg rozdz. 2
	Nazwa	Przedział zmian ¹⁾		
1	2	3	4	5
8	Energia promieniowania	16 do 96 fJ (10 do 60 keV) promieniowania gamma lub rentgenowskiego	±20	mierniki w odmianach dla promieniowania gamma i rentgenowskiego — wysokiej dokładności
		promieniowanie beta ⁹⁹ Tc, ¹⁹⁷ Pt, ¹⁴ C lub ²⁰⁴ Tl, ¹⁴⁷ Pm, ⁴⁵ Ca, ¹⁸⁵ W	±40	mierniki w odmianach dla promieniowania gamma i rentgenowskiego — zwykłej dokładności
		promieniowanie neutronowe od termicznego do 1,6 pJ (10 MeV)	±70	mierniki w odmianach dla promieniowania beta
			±70	mierniki w odmianie dla promieniowania neutronowego

¹⁾ Przedziały zmian środowiskowych — wg BN-79/3413-11.

3.2. Skala powinna zawierać jednostki układu SI. Dopuszcza się skalowanie przyrządów w następujących jednostkach: A/kg, μ A/kg, Gy/s, mGy/s, μ Gy/s — mierniki w odmianie dla promieniowania rentgenowskiego; C/kg, mC/kg, μ C/kg, Gy — mierniki w odmianie dla promieniowania gamma; rem/h, mrem/h, μ rad — dawkomierze; GBq/m³, PBq/m³, radiometry gazów, aerozoli i cieczy; kBq/cm², GBq/m² — radiometry skażeń powierzchniowych, sygnalizatory przekroczenia poziomu aktywności, wskaźniki poziomu aktywności, a także w imp i imp/s, jeżeli na przyrządzie jest tabela lub wykres umożliwiające przemianowanie wskazań na jednostki aktualnie stosowane.

3.3. Zakres pomiarowy przyrządów typu miernikowego powinien zawierać co najmniej 3 dekady, zarówno w przypadku skali liniowej, jak i logarytmicznej. Mnożnik skal kolejnych podzakresów nie powinien być większy niż 10. W przypadku przyrządów ze skalą logarytmiczną z przełączanymi podzakresami, podzakresy powinny pokrywać nie mniej niż 1/3 długości skali.

3.4. Przeciążenie. Przy napromienieniu przyrządów mocą dawki 100-krotnie większą od największego podzakresu, nie większą jednak niż 7160 pA/kg, powinny one:

— wskazywać najwyższą wartość największego podzakresu (dawkomierze),

— podawać sygnały odpowiadające przekroczeniu najwyższej rejestrowanej przez nie mocy dawki (sygnalizatory i wskaźniki).

Przy napromienieniu przyrządów dawką 100-krotnie przewyższającą zakres pomiarowy lub próg sygnalizacji powinny one:

— wskazywać maksymalną mierzalną dawkę (dawkomierze),

— podawać sygnał przekroczenia dawki (sygnalizatory).

3.5. Ogniwa zasilające. Zaleca się zastosowanie do zasilania przyrządów baterii galwanicznych suchych R20 wg PN-75/T-89200.09, ponadto zaleca się wy-

sażenie przyrządów w urządzenia do kontroli napięcia baterii (zestawu i ewentualnie pojedynczych).

3.6. Wytrzymałość i odporność mechaniczna przyrządów powinna odpowiadać wymaganiom wykonania wg BN-79/3413-11.

3.7. Zewnętrzna średnica oddzielonego bloku detektora promieniowania powinna być wielkością wybraną z szeregu wymiarowego podanego w BN-73/3411-02.

3.8. Masa przyrządów nie powinna przekraczać 5 kg.

4. METODY BADAŃ

4.1. Program i warunki wykonywania badań. Program badań przyrządów powinien być podawany w normach przedmiotowych. Warunki, w których należy wykonywać badania, powinny odpowiadać podanym w tabl. 1 lp. 1, 2, 3 i 6 oraz zabezpieczać przyrządy przed występowaniem obcego promieniowania (poza tłem).

4.2. Sprawdzenie uchybu podstawowego należy wykonywać wg BN-74/3413-05.

4.3. Sprawdzenie uchybu dodatkowego spowodowanego zmianami temperatury otoczenia i względnej wilgotności powietrza należy wykonywać wg BN-79/3413-11.

4.4. Sprawdzenie uchybu dodatkowego spowodowanego zmienionym czasem nagrzewania należy wykonywać wg norm przedmiotowych.

4.5. Sprawdzenie uchybu dodatkowego spowodowanego zmianami położenia przyrządu należy wykonywać wg norm przedmiotowych.

4.6. Sprawdzenie uchybu dodatkowego spowodowanego zmianą napięcia zasilania należy wykonywać przy zmianie napięcia zasilania o 10 % w stosunku do napięcia nominalnego (jeżeli normy przedmiotowe nie podają inaczej). Napięcie w czasie sprawdzenia należy utrzymywać z dokładnością ± 2 % w ciągu okresu podanego w normach.

4.7. Sprawdzenie uchybu dodatkowego spowodowanego obecnością obcego (mierzzonego) tła promieniowania należy wykonywać wg BN-71/3413-05.

4.8. Sprawdzenie uchybu dodatkowego spowodowanego zmianą kierunku padania promieniowania w stosunku do położenia kalibracji należy wykonywać wg norm przedmiotowych.

4.9. Sprawdzenie uchybu dodatkowego spowodowanego zmianą energii promieniowania należy wykonywać wg norm przedmiotowych.

4.10. Sprawdzenie przeciążenia należy wykonywać wg BN-71/3413-05.

4.11. Sprawdzenie odporności i wytrzymałości mechanicznej należy wykonywać wg BN-79/3413-11.

4.12. Sprawdzenie masy przyrządów należy wykonywać wg norm przedmiotowych.

4.13. Sprawdzenie pozostałych wymagań należy wykonywać wg norm przedmiotowych.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Instytut Badań Jądrowych, Branżowy Ośrodek Normalizacyjny Aparatury Jądrowej.

2. Normy związane

PN-75/J-01003.09 Technika jądrowa. Nazwy i określenia. Urządzenia do pomiarów wielkości związanych z promieniowaniem jonizującym

PN-75/T-89200.09 Baterie galwaniczne suche. Bateria kubkowa R20

BN-73/3411-02 Urządzenia elektroniczne dla techniki jądrowej. Sondy scyntylicyjne. Wymagania ogólne

BN-71/3413-05 — Metody badań parametrów przyrządów dozymetrycznych

BN-79/3413-11 — Radiometry. Ogólne wymagania i badania

3. Zalecenia międzynarodowe

RWPG PC 4345 Изделия ядерного приборостроения. Приборы переносные дозиметрические и радиометрические. Общие технические требования и методы испытаний — норма zgodna.

4. Autorzy projektu normy — mgr inż. Eryk Bazylczuk, mgr inż.

Zenon Kubiak — Zakład Urządzeń Dozymetrycznych POLON, Bydgoszcz.